

Daniel Hrenciuc

**Polonia între Est și Vest:
1918–2016**

Daniel Hrenciuc

Polonia între Est și Vest: 1918–2016

Editura MEGA
Cluj-Napoca
2017

Redactor:
Iulia POP

DTP și copertă:
Francisc BAJA

© Daniel Hrenciuc, 2017

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
HRENCIUC, DANIEL

Polonia între Est și Vest : 1918-2016 / Daniel Hrenciuc. - Cluj-Napoca:
Mega, 2017
Conține bibliografie
ISBN 978-606-543-807-1

94

EDITURA MEGA | www.edituramega.ro
e-mail: mega@edituramega.ro

Cuprins

INTRODUCERE	9
CAPITOLUL I FRONTIERELE POLONIEI LA CONFERINȚA PĂCII DE LA PARIS (1919–1920)	14
CAPITOLUL II RĂZBOAIELE PENTRU GRANIȚE (1918–1923)	24
CAPITOLUL III DIFICULTĂȚILE INDEPENDENȚEI.....	30
<i>III.1. Viața politică în timpul guvernărilor „Seimocrației”</i>	30
CAPITOLUL IV ÎN CĂUTAREA SECURITĂȚII: DIPLOMAȚIA POLONEZĂ 1918–1926.....	39
CAPITOLUL V „REVOLUȚIA MORALĂ”. CÂTEVA CONSIDERAȚII	51
<i>V.1. Bartelowie, 1926–1930</i>	54
<i>V.2. Sanația: regimul coloneilor (1930–1935)</i>	64
CAPITOLUL VI POLITICA EXTERNĂ A REPUBLICII A II-A POLONE (1926–1939)	69
<i>VI.1. Diplomația lui Józef Beck (1932–1939)</i>	74
CAPITOLUL VII POLONIA FĂRĂ JÓZEF PIŁSUDSKI	78
CAPITOLUL VIII MINORITĂȚILE NAȚIONALE	81
<i>VIII.1. Evreii</i>	83
<i>VIII.2. Ucrainenii</i>	87
<i>VIII.3. Bieloruușii</i>	93
<i>VIII.4. Germanii</i>	96

CAPITOLUL IX	
CIESZYN, 1938: SOLUȚIA POLONEZĂ.....	100
CAPITOLUL X	
A PATRA ÎMPĂRȚIRE A POLONIEI.....	106
<i>X.1. 1 Septembrie 1939: Începutul celui de al Doilea Război Mondial: Germania atacă Polonia.....</i>	106
<i>X.2. Pactul de neagresiune Molotov-Ribbentrop și consecințele sale asupra Poloniei.....</i>	110
CAPITOLUL XI	
REFUGIAȚII POLONEZI ÎN REGATUL ROMÂN	127
<i>XI.1. Józef Beck.....</i>	127
CAPITOLUL XII	
CONSIDERAȚII ASUPRA RELAȚIILOR POLONO-SOVIETICE ÎN TIMPUL CELUI DE AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL.....	135
<i>XI.1. Katyń: radiografia unui masacru.....</i>	140
<i>XI.2. Descoperirea cadavrelor.....</i>	146
<i>XI.3. Problema vinovăției.....</i>	148
<i>XI.4. Katyń – tabu politic în perioada comunistă.....</i>	149
<i>XI.5. Revolta evreilor din ghetoul Varșoviei.....</i>	151
<i>XI.6. Proiectul Federației Central-Europene versus relațiile polono-cehoslovace (1940–1943).....</i>	158
<i>XI.7. Problema Teschenului revine pe agenda relațiilor polono-cehoslovace.....</i>	163
<i>XI.8. Proiectul confederației polono-cehoslovace.....</i>	163
CAPITOLUL XIII	
INSURECȚIA DE LA VARȘOVIA (1 AUGUST – 2 OCTOMBRIE 1944).....	166
CAPITOLUL XIV	
DE LA O CONFERINȚĂ LA ALTA: PROBLEMA POLONEZĂ ÎN CADRUL CONFERINȚELOR INTERNAȚIONALE.....	174
<i>XIII.1. Conferința de la Teheran (28 noiembrie – 1 decembrie 1943).....</i>	177
<i>XIII.2. Conferința de la Yalta (4–11 februarie 1945).....</i>	178
<i>XIII.3. Conferința de la Potsdam (17 iulie – 2 august 1945).....</i>	185
CAPITOLUL XV	
REPUBLICA POPULARĂ POLONĂ.....	190
<i>XIV.1. Premisele instaurării regimului comunist .....</i>	190
<i>XIV.2. Comunizarea.....</i>	192
<i>XIV.3. Criza.....</i>	199
<i>XIV.4. Represiunea.....</i>	200
<i>XIV.5. Opoziția Bisericii Romano-Catolice.....</i>	201

CAPITOLUL XV

1956: OCTOMBRIE POLONEZ.....	204
XV.1. Destalinizarea.....	204
XV.2. Revoltele și mișcările de protest din 1956.....	207
XV.3. Revenirea lui Władysław Gomułka la putere.....	208
XV.4. Criza regimului Władysław Gomułka.....	211
XV.5. Momentul martie 1968.....	212
XV.6. Mișcarea studențească contestatoare.....	214
XV.7. Polonia lui Edward Gierek.....	215
XV.8. Ioan Paul al II-lea: un papă polonez.....	218
XV.9. Apariția și acțiunile Solidarității.....	223
XV.10. Reacția regimului comunist.....	231
XV.11. Legea marțială.....	234
XV.12. Lech Wałęsa, laureat al Premiului Nobel pentru Pace pe anul 1983.....	242
XV.13. Statele Unite ale Americii sprijină „Solidaritatea”.....	243
XV.14. Asasinarea preotului Jerzy Popiełuszko.....	244
XV.15. Liberalizarea.....	245
XV.16. Colapsul regimului comunist polonez.....	247
XV.17. Masa Rotundă.....	248

CAPITOLUL XVI

REPUBLICA A III-A POLONĂ.....	253
XVI.1. „Președintele vostru, premierul nostru”.....	255
XVI.2. Leszek Balcerowicz și „terapia de șoc”.....	260
XVI.3. Provocările și dilemele tranziției.....	260
XVII.4. Provocările legii lustrăției.....	266

CONCLUZII.....	279
----------------	-----

ANEXE.....	285
Anexa nr. 1.....	286
Anexa nr. 2.....	288
Anexa nr. 3.....	291
Anexa nr. 4.....	300
Anexa nr. 5.....	333

POLAND IN BETWEEN EAST AND WEST: 1918–1989.....	337
Summary.....	337

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ.....	341
-----------------------------	-----

INTRODUCERE

Adam Michnik, cunoscutul disident polonez, scria următoarele: „ca să înțelegi istoria Poloniei trebuie să crezi în miracole. Gândiți-vă la următoarea situație: dacă în 1984 ați fi spus că peste cinci ani Polonia o să-și recapete libertatea și independența, cu certitudine că asta echivala cu a admite miracolele. Națiunea poloneză catolică și cu frica lui Dumnezeu nu avea totuși prea mare încredere în acest miracol. La urma urmelor, care dintre noi, cei care lucram pe vremea aceea la „Gazeta Wyborcza”, își imagina pe vremea aceea că foarte curând vom ajunge să lucrăm pentru un cotidian important, respectat atât în Polonia, cât și în întreaga lume?”¹

Așezată între Germania și Uniunea Sovietică, două puteri cu declarate intenții revizioniste față de frontierele sale – recunoscute internațional în cadrul Conferinței de Pace de la Paris (1919–1920) – Polonia a dezvoltat între 1918–1935 sub conducerea atentă și autoritară a mareșalului Józef Piłsudski², și ulterior, a președintelui Ignacy Mościcki, o politică externă de sine stătătoare³. În cursul secolului al XIX-lea, odată cu maturizarea și afirmarea conștiinței naționale, prin intermediul culturii și al Bisericii romano-catolice, polonezii și-au manifestat intențiile și au acționat pentru refacerea statului declanșând o serie de insurecții (1863–1864) și revolte reprimare în mod foarte sângeros de către trupele ruse⁴. La începutul secolului XX, această mișcare

---

¹ Apud Adam Michnik, *Renașterea independenței și demonii Revoluției de Catifea*, în Sorin Antohi, Vladimir Tismăneanu coordonatori, *De la utopie la istorie. Revoluțiile din 1989 și urmările lor*, traducere din limba engleză de Marilena Andrei, Elena Neculcea, Livia Szász, București, Editura Curtea Veche, 2005, p. 135.

² Waław Jędrzejewicz, *Jozef Pilsudski. A Life for Poland*, New York, 1982; Andrzej Chwalba, *Historia Polski 1795–1918*, Wydawnictwo Literackie Kraków, 2005, p. 18; Hanna Kozińska – Witt, *The Union of Polish Cities in the Second Republic, 1918–1939: Discourses of Local Government in a Divided Land*, în „Contemporary History”, III, 4, 2002, Cambridge University Press, p. 550; Piotr S. Wandycz, *The Lands of Partitioned Poland, 1795–1918*, Seattle, University of Washington Press, 1974, p. 275–307.

³ Lech Wałesa, *Drumul spre adevăr. Autobiografie*, București, Editura Curtea Veche, 2011, p. 15.

⁴ Jerzy Lukowski, Hubert Zawadzki, *A Concise History of Poland*, Second Edition, Cambridge University Press, 2006, p. 182.

a devenit tot mai puternică, compactă și incisivă, iar declanșarea Primului Război Mondial (1914–1918), prin mutațiile geopolitice și geostrategice pe care le-a determinat, a reprezentat o șansă istorică în reconfigurarea structurilor politice, instituționale și administrative ale Poloniei. La 11 noiembrie 1918, Polonia și-a proclamat independența, iar Józef Piłsudski a devenit conducătorul statului, calitate în care va lua măsurile adecvate pentru reconstituirea instituțiilor esențiale ale statului, demarând în plan intern o serie de reforme pentru a-i asigura buna funcționare⁵. Din această perspectivă, primul deceniu interbelic a fost esențial pentru existența statului polonez, care a evoluat, nu fără probleme, pe traseul impus de datele specifice construirii unui regim democratic de sorginte franceză, pliat pe dezvoltarea unei culturi politice autohtone, însă confruntat cu multiple probleme, asemenea statelor aflate în spațiul aparținând Europei Centrale și de Sud-Est: instabilitate politică, inflație, demagogie, corupție, terorism politic, ascensiunea treptată a curentelor extremiste care, inevitabil, au erodat puternic bazele sistemului politic democratic. Dacă, prin sistemul Versailles, Poloniei i-au fost recunoscute toate frontierele, beneficiind astfel în mod direct de concursul Franței și al Statelor Unite ale Americii, sensibilele probleme teritoriale cu Rusia bolșevică (Uniunea Sovietică, din 1922 – D.H.) și Germania îi va afecta grav întreaga existență ulterioară⁶. La 16/17 august 1920, Józef Piłsudski a reușit, conducând armatele poloneze, să-l înfrângă pe celebrul comandant bolșevic Mihail Tuhacevski⁷, ajuns la porțile Varșoviei în fruntea unei armate numeroase, de unde intenționa să treacă apoi la implantarea unor regimuri bolșevice în Centrul Europei. Victoria obținută de Józef Piłsudski în condiții strategice extrem de dificile pentru militarii aflați în subordinea sa, supranumită tocmai de aceea „miracolul de pe Vistula”, a demonstrat Poloniei, în particular, și Europei, în general, geniul său de comandant și strateg militar, reușind salvarea Europei de pericolul comunismului. În plan diplomatic, sesizând dimensiunea realităților geostrategice internaționale de la începutul anilor '30, Józef Piłsudski, devenit între timp mareșal, sugerează încheierea unei federații incluzând statele din Est, pentru a contrabalansa tendințele revizioniste manifestate de Germania și Uniunea Sovietică⁸. În condițiile aprofundării neînțelegerilor polono-cehoslovace, alimentate de chestiunea

⁵ R. J. Crampton, *Europa Răsăriteană în secolul al XX-lea... și după*, București, Editura Curtea Veche, 2002, p. 58.

⁶ István Bibó, Jenő Szűcs, *Între Occident și Răsărit*, București, Editura Kriterion, 2000, p. 34.

⁷ Mihail Nikolaevici Tuhacevski (1893–1937), mareșal sovietic, unul dintre organizatorii Armatei Roșii.

⁸ Wojcik Włodzimierz, *Józef Piłsudski in history and legend*, în „Acta Historica Poloniae”, Warszawa, LXV, nr. 65, 1992, p. 62.

Teschenului, teritoriu disputat în egală măsură atât de către Polonia cât, și de Cehoslovacia, stabilitatea Europei Centrale a stat sub semnul unei incertitudini permanente pe întreg parcursul perioadei interbelice. Raporturile polono-lituaniene au fost modelate, de asemenea, de pretențiile teritoriale emise de Varșovia asupra localității Wilno și a hinterlandului aferent, motivate de considerente istorico-afective de către Palatul Belvedere (sediul președintelui Republicii a II-a Polone – D.H.), precum și de încercarea Poloniei de a-și recupera statutul medieval de mare putere în zona Balticii. Anexarea acestui teritoriu din dispoziția specială a lui Józef Piłsudski, printr-o operațiune militară condusă de către generalul Lucjan Żeligowski în 1920 (consecrată sub sintagma de „Żeligada”), a însemnat impunerea unui guvern favorabil Varșoviei, precum și acumularea unor tensiuni suplimentare în zonă, care vor spori problemele de securitate ale tânărului stat polonez. Józef Piłsudski și-a consolidat prin întreaga sa activitate un adevărat renume de lider politic și militar, dar și de salvator al Poloniei, amplificat odată cu trecerea timpului până la dimensiunile unui veritabil mit⁹. Personalitate de excepție a istoriei europene, Józef Piłsudski a avut un rol esențial în evoluția internă și externă a statului polon până la moartea sa, survenită în anul 1935. A urmărit cu insistență păstrarea independenței, în condițiile în care Polonia s-a aflat prinsă între două mari puteri revizioniste, Germania și Uniunea Sovietică. Nevoit, prin urmare, să aleagă între două regimuri totalitare, sovietic și nazist, Józef Piłsudski a optat pentru semnarea unui tratat de neagresiune cu Germania, în 1934, un gest contestat de marile democrații occidentale, în frunte cu Franța. Aceasta din urmă, deși principala garantă a sistemului Versailles, și-a dovedit, ulterior, vulnerabilitatea în fața puternicei mașinii de război germane. Această opțiune de a se plasa pe o poziție de egalitate și chiar independență între Moscova și Berlin, materializată de colonelul Józef Beck, șeful diplomației poloneze, un „francofob” declarat, relevă dimensiunea reală a complexității relațiilor internaționale, în general, și, în particular, drama statului polonez plasat la intersecția intereselor revizioniste ale Uniunii Sovietice și Germaniei. Conștient de complexitatea contextului politic internațional, interesat să rezolve în mod realist și pragmatic neînțelegerile cu Germania, Józef Piłsudski a ales semnarea pactului de neagresiune cu al Treilea Reich¹⁰. Diplomația promovată de Józef Beck, emanând de la Palatul Belvedere – denumită „politica celei de a treia Europe” – a reprezentat în opinia noastră, o politică pragmatică, dezvoltată și promovată în interesul

⁹ Raymond Leslie Buell, *Poland, Key to Europe*, A. Knof, New York – London, 1939.

¹⁰ Daniel Hrenciuc, *Mareșalul Józef Piłsudski și renașterea Poloniei independente (1914–1935)*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2003, p. 91.

Poloniei și al polonezilor. Din nefericire, aceasta a sfârșit tragic în împrejurările cunoscute de la 1 septembrie 1939, când, pentru a patra oară în istorie, Polonia a fost desființată ca stat independent. Polonezii au demonstrat încă o dată Europei ambiția și, mai ales, hotărârea lor fermă de a-și păstra integritatea teritorială, refuzând concesiile teritoriale, care oricum, n-ar fi salvat nimic din sistemul Versailles. Evoluția Republicii a II-a Polone în perioada interbelică a însemnat dimensiunile unui efort susținut în menținerea echilibrului între Uniunea Sovietică și Germania hitleristă – înțelese în secret prin conținutul pactului Molotov – Ribbentrop (23 august 1939)¹¹ pentru împărțirea zonelor de influență în spațiul Europei Centrale și de Sud-Est – și respectarea prevederilor sistemului Versailles¹².

La 1 septembrie 1939, Polonia a fost împărțită pentru a patra oară în istorie – pe fondul înțelegerii nefirești, malefice a celor două totalitarisme, sovietic și hitlerist, consemnând prăbușirea sistemului Versailles în ansamblul său. Polonezii au fost victimele deportărilor și masacrelor de la Katyń, înfăptuite din ordinul lui I. V. Stalin, cunoscute de către comunitatea internațională după 1990 și prin intermediul unor producții cinematografice precum aceea semnată de către renumitul regizor polonez Andrzej Wajda. Cu toate că numărul victimelor făcute de sovietici sunt mai mici decât cele ale naziștilor, acestea alcătuiesc o impresionantă geografie umană a durerii, polonezii au luptat pentru libertate împotriva unor totalitarisme care s-au asociat și conjugat eforturilor împotriva lor. Polonia, așa cum a fost stabilit în urma Conferințelor de la Yalta și Postdam a diferit substanțial față de septembrie 1939, ea fiind mutată efectiv de la est spre vest¹³, iar configurația sa etnică și confesională a fost schimbată și ea în mod esențial¹⁴. Instaurarea comunismului în Polonia, a reprezentat un proces complex de impunere a unei ideologii și a unui regim politic, față de care polonezii n-au avut niciun fel de interes. Comunismul polonez s-a dovedit a fi un regim total străin, impus forțat de către Uniunea Sovietică, care a uzat de forță, minciună și manipulare/dezinformare. SUA și Marea Britanie au fost astfel nevoite să accepte intrarea Poloniei în sfera de influență sovietică, în pofida unor date

¹¹ Stéphane Courtois, *Pata oarbă a memoriei politice. 23 august 1939: alianța sovieto-nazistă*, București, Fundația Academia Civică, 2009, p. 25.

¹² Arthur Bliss Lane, *I Saw Poland Betrayed, An American Ambassador Reports to the American People*, Western Islands, Boston, Los Angeles, The Americanist Library, 1965, p. 23.

¹³ Jakub Karpiński, *Istoria comunismului polonez și mondial – Din victorie în victorie până la catastrofa finală* (ediție revăzută și adăugită de autor), traducere de: Tinu Pârvulescu, Ioana Ploieșteanu, Sorin Tomuță, Timișoara, Editura de Vest, 1993, p. 15.

¹⁴ Andrew Roberts, *Furtuna războiului. O nouă istorie a celui de al Doilea Război Mondial*, București, Editura Litera, 2013, p. 556.

și informații care reflectau adevăratele scopuri ale Uniunii Sovietice în privința statului polonez. Comunismul polonez a fost unul particularizat și reprezentat de o Biserică Romano-Catolică, puternică și activă, deosebit de importantă în susținerea morală și spirituală a polonezilor, cu lideri care s-au implicat activ în lupta împotriva totalitarismului. Polonezii s-au opus colectivizărilor de tip sovietic, menținându-se proprietatea particulară, inclusiv prezența în Parlament a grupării catolice „Znak”, funcționarea Universității Catolice de la Lublin, aspecte care au determinat și susținut activitatea unor asociații și organizații ale opoziției. Apariția și dezvoltarea unor puternice mișcări sociale izbucnite în 1956 la Poznań și apoi la Gdańsk, au fost primele din blocul comunist și au dat semnalul erodării puternice a regimul totalitar polonez. Apariția mișcării sindicale „Solidaritatea” la Gdańsk, au reprezentat un fenomen unic în blocul comunist, ulterior, ajungându-se la prăbușirea regimului totalitar al generalului Wojciech Jaruzelski¹⁵. Alegerea lui Tadeusz Mazowiecki drept primul premier necomunist din întreg lagărul socialist a reprezentat semnalul căderii regimurilor comuniste din estul și centrul Europei¹⁶. După 1990 prin eforturi și reforme profunde plătite cu mișcări sociale care au determinat căderea unor guverne¹⁷, Polonia s-a reinventat și s-a impus drept un model politic, economic și administrativ pentru statele din regiune, integrându-se în NATO și Uniunea Europeană, dezvoltându-se și asumându-și un rol de autentic lider regional. Polonia a demonstrat în toată evoluția sa istorică faptul că reprezintă un stat cu o puternică și inconfundabilă vocație europeană. Acest volum se dorește a fi un demers recuperatoriu, necesar în baza valorificării surselor de arhivă, a documentelor publicate, a monografiilor, studiilor și articolelor publicate pe această temă în spațiul istoriografic românesc și polonez, dar mai ales, în spațiul istoriografic occidental.

Rădăuți, ianuarie 2017

¹⁵ Grzegorz Ekiert, Stephen E. Hanson, *Capitalism și democrație în Europa Centrală și de Est*, traducere de Horia Târnavanu, Iași, Editura Polirom, 2010, p. 18.

¹⁶ Zbigniew Brzezinski, *Marele eșec. Nașterea și moartea comunismului în secolul XX*, traducere din limba engleză de Marius Jucan, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1993, p. 226 și urm.

¹⁷ George Cristian Maior, *Incertitudine. Gândire strategică și relații internaționale în secolul XXI*, București, Editura Rao Publishing Company, 2009, p. 9 și urm.